

BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TARİH - DR
(2025 - 2026) Ders Bilgi Formu

Ders Adı	Kodu	Yarıyıl	T+U Saat	AKTS	Z / S
İslam Şehirciliği I	TAR6014		3 + 0	7,5	Seçmeli
Birim Bölüm	Tarih - DR - Lisansüstü (Yüz yüze)				
Amaç	Bu ders, İslam medeniyetinde şehirleşme olgusunu tarihsel, kültürel, sosyo-ekonomik ve mimari boyutlarıyla derinlemesine incelemeyi amaçlamaktadır. Öğrencilerin, klasik İslam şehir modelini analiz edebilme, farklı dönem ve coğrafyalarda İslam şehirciliğinin dönüşümünü değerlendirebilme becerilerini geliştirmesi hedeflenmektedir. Ayrıca, modern şehircilik anlayışlarıyla İslam şehirciliği mirası arasındaki ilişkileri eleştirel bir perspektifle karşılaştırmalı olarak tartışmaları teşvik edilmektedir.				
Ders İçeriği	İslam şehirciliği, İslam medeniyetinin siyasi, dini ve kültürel değerleriyle şekillenen özgün bir şehirleşme modelini temsil eder. Ders, İslam şehirlerinin tarihi kökenlerini ve Arap yarımadasındaki ilk yerleşimlerin İslamlaşma sürecini inceler. Hz Muhammed dönemindeki Medine Vesikası çerçevesinde oluşan ilk şehrsel organizasyon yapısı ele alınır. Hulefa-i Raşidin döneminde şehir planlaması, yeni kurulan fetih şehirleri ve askeri koloniler üzerinden analiz edilir. Emevîler döneminde gelişen merkezî yönetim anlayışıyla şehir planlamasının nasıl değiştiği irdelenir. Abbâsîler dönemindeki Bağdat örneğiyle ideal İslam şehri kavramı tartışılır. Ders, cami merkezli şehir planlamasının dini ve toplumsal işlevlerini değerlendirir. Su yolları, hamamlar, çarşılar ve medreseler gibi kentsel kurumların şehir içi yerleşimdeki yerleri ve işlevleri ele alınır. Vakıf sistemiyle şehirlerin ekonomik ve sosyal sürdürülebilirliği arasındaki ilişki detaylandırılır. İslam hukukunun şehir mekânlarına etkisi, mülkiyet, kamu alanları ve imar hukukuyla birlikte işlenir. İslam şehirlerinde mahalle yapısı, toplumsal dayanışma ve güvenlik düzeni bağlamında değerlendirilir. Sosyo-ekonomik sınıflar arasındaki mekânsal ayrışmalar ve entegrasyon süreçleri ele alınır. Ders, Ortaçağ İslam coğrafyasında Kahire, Şam, Kurtuba ve Buhara gibi şehirlerin yapısal analizlerini sunar. İslam mimarisinde mesken anlayışı ve özel mülkiyet sınırları üzerinde durulur. Pazarlar (şûk) ve üretim alanları ile ekonomik organizasyonun kente etkisi tartışılır. İslam şehirlerinde çevre düzenlemesi ve temizlik anlayışı incelenir. Şehir surları, kapılar ve ulaşım ağları şehir güvenliği ve kontrolü açısından değerlendirilir. Ders, İslam şehirlerinde kadınların kamusal mekândaki yeri ve şehir tasarımı üzerindeki etkilerini tartışır. Türk-İslam şehircilik anlayışının Horasan, Maveraünnehir ve Anadolu şehirlerine etkisi ele alınır. Selçuklu ve Osmanlı şehirlerinin İslam şehirciliği mirasıyla nasıl bütünleştiği analiz edilir. Osmanlı'da şehremaneti ve belediyeçilik yapılarının klasik İslam şehir yapısı içindeki rolü incelenir. Kolonyal dönem sonrası İslam coğrafyasında şehircilik anlayışındaki dönüşümler ele alınır. Modernleşme ile birlikte gelen yeni şehirleşme modelleri ve İslamî şehir dokusu arasındaki çatışmalar tartışılır. Çağdaş İslam dünyasında planlı şehirleşme çabaları ve kimlik arayışları dersin önemli temalarındandır. Körfez ülkelerindeki modern şehir modelleri ile geleneksel İslam şehir mirası karşılaştırılır. İslam şehirlerinin kültürel miras alanı olarak korunması ve sürdürülebilirliği değerlendirilir. Ders kapsamında şehir arkeolojisi ve kent tarihi araştırmalarının metodolojisine de yer verilir. Dijital haritalama, mekânsal analiz ve tarihsel GIS uygulamaları ile İslam şehirlerinin incelenmesi teşvik edilir. Öğrencilerden, belirli bir İslam şehri üzerine tarihî, kültürel ve mimarî bağlamda detaylı bir araştırma yapmaları beklenir. Ders, İslam şehirciliği mirasını hem teorik hem uygulamalı yönleriyle analiz etmeyi amaçlayan disiplinlerarası bir perspektifle tamamlanır.				
Ders Veren	Dr. Öğr. Üyesi Mehmet KAVAK				

Ders Kaynakları

KAYNAKLAR, Aşıkpaşazâde – Târîh-i Aşıkpaşazâde, Belâzûrî – Fütûhu'l-Büldân, Ebû Dülâf – Rihle, Ebû'l-Fidâ – Takvîmu'l-Büldân, Evliya Çelebi – Seyahatnâme, İbn Abd Rabbih – el-İkdü'l-Ferîd, İbn Asâkir – Târîhu Dîmaşk, İbn Battûta – Rihletu İbn Battûta, İbn Cübeyr – Rihle, İbn Ebî Usaybia – Uyûnu'l-Enbâ fî Tabakâti'l-Etbâ, İbn Fadlân – Rihle, İbn Fazlallah el-Ömerî – Mesâlikü'l-Ebsâr, İbn Ferhûn – Dîbâcü'l-Müzehheb, İbn Hacer el-Askalânî – ed-Dürru'l-Kâmine, İbn Hafsûn – Endülüs Şehirleri Kroniği, İbn Haldûn – el-İber ve Dîvânu'l-Mübtede ve'l-Haber, İbn Hallikân – Et-Târîhü'l-Kebîr, İbn Hallikân – Vefeyâtü'l-A'yân, İbn Havkal – Süretu'l-Arz, İbn Hazm – Cümelü's-Siyer, İbn Hurdâzbih – Kitâbü'l-Mesâlik ve'l-Memâlik, İbn Kesîr – el-Bidâye ve'n-Nihâye, İbn Kuteybe – Maârif, İbn Münkız – Kitâbü'l-İ'tibâr, İbn Rüste – Al'lâkü'n-Nefise, İbn Sa'd – Tabakâtü'l-Kübrâ, İbn Şeddâd – el-Al'lâkü'l-Hafîre, İbn Teymiyye – Mecmûu'l-Fetâvâ, İbn Tûlûn – Târîhu'l-Medîneteyn, İbn Züleykâ – Târîhu Beyrut, İbn Züneyd – Târîhu Kahire, İbnü'l-Cevzî – el-Muntazam fî Târîhi'l-Mülûk ve'l-Ümem, İbnü'l-Cezerî – el-Gâyetü fî't-Tabakât, İbnü'l-Esîr – el-Kâmil fî't-Târîh, İbnü'l-Fakîh – Kitâbü'l-Büldân, İbnü'l-Kelbî – Kitâbü'l-Esnâm, İbnü'n-Nebîti – Târîhu'l-Endelüs, İbnü'n-Nedîm – el-Fihrist, Kâdî İyâz – Tertîbü'l-Medârik, Kâtîb Çelebi – Cihânnümâ, Makdisî – Ahsenu't-Tekâsîm fî Ma'rîfeti'l-Akâlîm, Mes'ûdf – Mürüccü'z-Zehab ve Maâdinu'l-Cevher, Nâsırı-Hüsrev – Sefernâme, Neşrî – Kitâb-ı Cihannümâ, Suyûtî – Târîhu'l-Hulefâ, Süleyman et-Tîfâşî – Nüzhetü'l-Müş tâk, Şemseddin Semerkandî – Târîhu Semerkand, Taberî – Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk, Yakûbî – Kitâbü'l-Büldân, ., ÇALIŞMA ESERLER, ., Abdullahi A. Gallab – The First Islamist Republic, Adam Mez – The Renaissance of Islam, Ahmet Hamdi Tanpınar – Beş Şehir, Ahmet Nedim Serinsu – Şehir ve İslam Hukuku İlişkisi, Ahmet Tabakoğlu – Osmanlı Ekonomisi ve Şehirleşme, Ahmet Yaşar Ocak – Osmanlı Toplumunda Zümre ve Şehir, Ali Erken – Modernleşme Sürecinde Osmanlı Şehirleri, Ali Uzun – İslam Mimarisi ve Anlam Dünyası, André Raymond – The Great Arab Cities in the 16th–18th Centuries, Bekir Karlıoğlu – İslam Medeniyeti Atlası, Bernard Lewis – The Middle East and the West, Cevat Geray – Kentleşme Politikası, Ekrem Buğra Ekinci – Osmanlı Hukuku ve Şehir Düzeni, Hugh Kennedy – The Prophet and the Age of the Caliphates, Ira Lapidus – Muslim Cities in the Later Middle Ages, Janet Abu-Lughod – Before European Hegemony: The World System A.D. 1250–1350, Jere Bacharach – Islamic History through Coins, Jonathan Bloom & Sheila Blair – Islamic Arts, Korkut Tuna – İslam'da Şehir ve Medeniyet, Lawrence Conrad – The Rise of Islamic Urbanism, M. Zeki Duman – İslam Şehircilik Anlayışı ve Osmanlı Şehirciliği, Marshall Hodgson – The Venture of Islam , Metin Sözen – Türk Şehirciliğinde Tarihî Süreç, Michael Bonine – Population, Poverty and Politics in Middle Eastern Cities, Murat Güvenç – Şehir, Mekan, İnsan, Mustafa Demirci – İslam Şehirlerinin Doğuşu, Mustafa Kara – Osmanlı'da Günlük Hayat ve Şehir Kültürü, Nasser Rabbat – The Citadel of Cairo, Nevzat Yalçıntaş – İslam'da Sosyal ve Ekonomik Hayat, Nezar AlSayyad – Cities and Caliphs: On the Genesis of Arab Muslim Urbanism, Nezar AlSayyad (ed.) – Forms of Dominance: On the Architecture and Urbanism of the Colonial Enterprise, Nihad Sâmi Banarlı – Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, Nuri Yurdusev – Şehir ve Toplum: Tarihsel Bir İnceleme, Oleg Grabar – Cities and Citizens in Islamic Societies, Oleg Grabar – The Formation of Islamic Art, Paul Wheatley – The Places Where Men Pray Together: Cities in Islamic Lands, Peter Sluglett (ed.) – The Urban Social History of the Middle East, 1750–1950, R. Stephen Humphreys – Islamic History: A Framework for Inquiry, Recep Şentürk – İslam Dünyasında Toplumsal Düşünce ve Şehir, Robert Hillenbrand – Islamic Architecture: Form, Function and Meaning, S. D. Goitein – A Mediterranean Society, Sadettin Ökten – Şehir ve Kültür: Medeniyet Üzerine Düşünceler, Sami Zubaida – İslam, the People and the State, Stefano Bianca – Urban Form in the Arab World: Past and Present, Uğur Tanyeli – Mimarlığın Aktörleri ve Şehirselleşme, Yasser Tabbaa – The Transformation of Islamic Art During the Sunni Revival, Yılmaz Özakpınar – İslam Medeniyeti ve Şehir Ahlakı, Zeynep Ahunbay – Osmanlı Şehir Mimarisi

Hafta	Konu
1	Dersin tanıtımı, kapsamı, yöntem ve kaynaklar. Şehir ve şehircilik kavramlarının teorik çerçevesi.
2	İslam öncesi şehir modelleri: Antik Ortadoğu, Roma, Bizans ve Sâsânî etkileri.
3	İlk İslam şehirlerinin oluşumu: Medine örneği ve Hz. Muhammed döneminde şehirleşme.
4	Hulefa-i Raşidin ve Emevî döneminde yeni şehirlerin kuruluşu: Kûfe, Basra, Fustat örnekleri.
5	Abbâsî dönemi şehircilik anlayışı: Bağdat ve Samarra örnekleri üzerinden ideal İslam şehri.
6	Kentsel kurumlar: Cami, çarşı, medrese, ribât, han, hamam ve vakıfların şehirdeki işlevi.
7	İslam hukukunda şehir: Mülkiyet, kamu alanları, imar düzenlemeleri ve mahalle sistemi.
8	Ara Sınav
9	Ortaçağ İslam şehirleri: Kahire, Şam, Kurtuba, Buhara ve diğer önemli merkezlerin yapısı.
10	Selçuklu şehirleri: Nişabur, Rey, Konya örnekleriyle Türk-İslam sentezinde şehir planlaması.
11	Osmanlı şehir modeli: İstanbul, Bursa ve Edirne'de İslam şehirciliğinin devamı ve değişimi.
12	Modernleşme süreci ve İslam şehirleri: Tanzimat'tan itibaren şehir planlamasında dönüşümler.
13	Kolonyal etkiler ve çağdaş İslam şehirleri: Kuzey Afrika, Levant ve Güney Asya örnekleri.
14	Günümüzde İslam şehirciliği mirasının korunması: Kültürel miras, restorasyon ve sürdürülebilirlik.
15	Seminer sunumları ve genel değerlendirme: Öğrenci projelerinin tartışılması ve kapanış.
16	Yarıyıl Sonu Sınav

Program Çıktıları	
1	Lisansüstü eğitim öğrencisi, olayları değerlendirirken çeşitli tahlil ve tespitler yaparak, tarihi hadiselerle daha derinlemesine vakıf olunabileceğini bilir
2	Sosyal bilimlerin sağladığı modern araştırma yöntemlerini uygulayarak çeşitli alanlarda özgün araştırmalar yapabilir. Bu araştırmalarında ana kaynaklara ulaşır bunların sağladığı bilgileri değerlendirebilir
3	Alanıyla ilgili yapılmış herhangi bir araştırmanın özgün ve bilimsel yeterlilikte bir çalışma olup olmadığı tayin edebilir .
4	Tarih disiplini ile ilgili konularda uzman ya da bilgisi olmayan dinleyicileri bilgilendirir, onlara elde ettiği bulgularla ilgili düşüncelerini açık bir biçimde yazılı ve sözlü olarak ifade eder
5	Sosyal bilimlerin sağladığı metodolojik ve kuramsal imkanları kullanarak tetkik, tahlil ve teşhis yapabilme yeteneğine sahiptir
6	Sahasıyla ilgili çalışmaları yetkin bir şekilde ve inisiyatif kullanarak yapabilir.
7	Araştırmaları esnasında karşılaşılabileceği engelleri nasıl aşacağını bilir ve çözümleri uygular.
8	Çalışmaları sırasında bilimsel ahlaki değerleri bir an olsun unutmadan bunlara sadık kalır
9	Tarihçinin sürekli çalışması ve sahasıyla ilgili yayınları takip etmesi gerektiğini bilir. Bunları takip ederken, yeni gelişmelerden ve varılan bilimsel sonuçlardan haberdar olur
10	Çalışmalarının sonuçlarının sadece meslektaşlarına değil, çeşitli toplumsal kesimlere de ulaşmasını sağlar
11	Ülkenin kültürel, medeni ve milli varlığının gelişmesi için bu sonuçları azami ölçüde kullanır
12	Bir sosyal bilimci olduğunun farkında olarak toplumla bağlarını hem mesleki hem de insani anlamda güçlü tutar
13	Kaynak dillerini bilir. Tarih alanında yapılmış güncel araştırmaları takip ederek yeterli düzeyde anlayabilir ve meslektaşları ile iletişim kurabilecek düzeyde yabancı dil bilgisine sahip olmayı amaç edinir
14	Tarih metodolojisini kullanarak eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, yorumlama ve sentez yapma becerilerine sahiptir ve alanıyla ilgili çalışmaları bağımsız veya ortak çalışma olarak yürütebilir

Ders Öğrenme Çıktısı - Program Çıktıları (1 -5 Puan Aralığı)

Ders Öğrenme Çıktısı	PÇ 1	PÇ 2	PÇ 3	PÇ 4	PÇ 5	PÇ 6	PÇ 7	PÇ 8	PÇ 9	PÇ 10	PÇ 11	PÇ 12	PÇ 13	PÇ 14
İslam şehircilik anlayışının tarihsel gelişimini dini, kültürel, siyasi ve coğrafi bağlamda analiz edebilir.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Klasik İslam şehir yapısını oluşturan mekânsal, kurumsal ve hukuki unsurları ayırt ederek yorumlayabilir.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Farklı dönem ve coğrafyalarda ortaya çıkan İslam şehir modellerini karşılaştırmalı olarak değerlendirebilir.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Modern şehircilik yaklaşımları ile İslam şehirciliği mirası arasındaki ilişkiyi eleştirel bir perspektifle tartışabilir.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Belirli bir İslam şehri hakkında akademik araştırma yürütebilir ve tarihsel belgeleri kullanarak bağımsız analiz geliştirebilir.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ortalama Değer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-